Franciszek MRÓZ
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
Instytut Geografii
Łukasz MRÓZ
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

TURYSTYKA ROWEROWA NA DRODZE ŚWIĘTEGO JAKUBA – EUROPEJSKIM SZLAKU KULTUROWYM

Wstęp

Codziennie rano ruszamy w drogę,
codziennie rano idziemy dalej,
trasa nas wzywa dzień po dniu,
to głos z Composteli.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
Droga ziemska i droga wiary,
tysiącletnia droga Europy,
Mleczna droga Karola Wielkiego,
to droga dla wszystkich „Jakubów".
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
A tam, na krańcu kontynentu
czcigodny Jakub na nas czeka
jego uśmiech od wieków
unieruchamia słońce,
które umiera na Finisterre.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!

Słowa: J. C. Bénazet (tł. Ryszard Kaczmarczyk)

Przytoczone powyżej słowa „Pieśni pielgrzymów do Composteli" rozbrzmiewają każdego dnia na ustach osób pielgrzymujących do grobu św. Jakuba Starszego (Większego) Apostoła[1] w Santiago de Compostela w hiszpańskiej Galicji. *Ultreia*! –

[1] Św. Jakub Apostoł Starszy i jego brat św. Jan Ewangelista byli synami Zebedeusza i Salome. Obaj byli rybakami mieszkającymi nad jeziorem Tyberiadzkim. Obaj też zostali powołani przez Jezusa jako

naprzód, dalej! – prastare pozdrowienie pielgrzymów, zawarte w pieśni – jest zachętą do dalszej wędrówki dla tysięcy osób, którzy wybrali się na Camino de Santiago – Drogę św. Jakuba – jeden z najważniejszych chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych i pierwszy Europejski Szlak Kulturowy.

Droga św. Jakuba to szlak pod każdym względem wyjątkowy, określany mianem najpiękniejszej drogi świata. Camino de Santiago to szlak, który wykształcił się w średniowieczu i przetrwał bez większych zmian do czasów współczesnych. Obecnie przebiega przez niemal całą Europę, kończąc się w katedrze w Santiago de Compostela, gdzie według tradycji przechowywane są relikwie św. Jakuba – pierwszego męczennika wśród Apostołów. To właśnie na tym szlaku pielgrzymkowym – jak pisał Johan Wolfgang von Goethe – narodziła się świadomość Europy (por. Roszak 2012, s. 23).

Droga św. Jakuba

> Santiago de Compostela wyróżnia przede wszystkim to, że od zamierzchłych czasów jest metą dla pielgrzymów, którzy swymi krokami wyznaczyli drogę mającą w swej nazwie imię Apostoła. Do jego grobu przybywają narody z przeróżnych stron Europy, aby odnowić i umocnić swą wiarę. Droga ta obsiana jest wieloma dowodami gorącej wiary, pokuty, gościnności, a także pamiątkami kultury i sztuki, które to w sposób wyrazisty mówią nam o duchowych korzeniach Starego Kontynentu[2].

Słowa papieża Benedykta XVI zawarte w *Orędziu z okazji inauguracji Roku Świętego w Santiago de Compostela* podkreślają rangę i rolę, jaką odgrywa od ponad 1000 lat Droga św. Jakuba.

Początki ruchu pielgrzymkowego do grobu św. Jakuba sięgają IX w. Według przekazów, około 813 r. marmurowy sarkofag z ciałem Apostoła miał odnaleźć pustelnik Pelayo (Pelagiusz), który pewnej nocy zauważył „deszcz" gwiazd spadających na wzgórze o nazwie Liberum Donum, kryjące relikwie św. Jakuba. Wokół gro-

---

jedni z pierwszych uczniów. Św. Jakub należał do najbliższych uczniów Jezusa Chrystusa. Jest on wymieniany przez Ewangelistów aż 18 razy. Został stracony przez ścięcie mieczem w 44 r. w Jerozolimie. Według tradycji, po męczeńskiej śmierci uczniowie Jakuba – Atanazy i Teodomir przewieźli ciało Jakuba do Hiszpanii i pochowali w pobliżu miejscowości Iria Flavia (obecnie Padron) w Galicji. Św. Jakub jest patronem Hiszpanii i Portugalii, zakonów rycerskich, czapników, kapeluszników, hospicjów, szpitali, pielgrzymów, wędrowców, podróżujących i sierot.

[2] Fragment orędzia Ojca Świętego Benedykta XVI z okazji inauguracji Roku Świętego w Santiago de Compostela (www.centrodeperegrinacion.wordpress.com).

bu św. Jakuba powstała osada o nazwie Campus Stellae – Pole Gwiazdy (Jackowski, Sołjan 2008, s. 15–16). W 1075 r. nad marmurowym sarkofagiem z relikwiami Apostoła Jakuba rozpoczęto budowę pierwszej romańskiej katedry. Obecna katedra jest trzecią świątynią zbudowaną w Santiago. Konsekrował ją w 1211 r. arcybiskup Pedro Muñiz w obecności króla Alfonsa IX z León (Temperán 2012, s. 66–67).

Rozwój pielgrzymek do grobu św. Jakuba nastąpił w XII–XIV w. W wieku XIII sanktuarium w Santiago de Compostela zostało uznane aktem papieskim za jeden z trzech najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych w chrześcijaństwie (obok Jerozolimy i Rzymu) (Temperán 2012). W 1122 r. papież Kalikst II przyznał sanktuarium św. Jakuba w Composteli prawo obchodzenia pełnego Roku Świętego[3]. W 1179 r. papież Aleksander III w bulli apostolskiej *Regis Aeterni* uczynił ten przywilej wieczystym. Z kolei papież Sykstus IV w 1478 r. uznał pielgrzymkę do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela za równoważną z pielgrzymką do Jerozolimy (Adamczyk 2011, s. 53–54).

Ranga szlaków pielgrzymkowych znacznie zmalała w XVI–XVII w., kiedy przez Europę przetoczyła się fala walk religijnych, epidemii i klęsk żywiołowych. W kolejnych wiekach pielgrzymowanie utrudniła rewolucja francuska i wojny napoleońskie. Drogi św. Jakuba uległy stopniowemu zapomnieniu.

Osoby badające fenomen Camino de Santiago zgodnie podkreślają, że nowy etap w historii pielgrzymowania do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła nastąpił po wizycie bł. Jana Pawła II w Santiago de Compostela w 1982 r. Wygłoszony przez Papieża w trakcie tej wizyty tzw. Akt Europejski był zaproszeniem do ożywienia chrześcijańskiej tradycji pielgrzymowania do Santiago. W 1987 r. Rada Europy uznała szlak pielgrzymkowy do Composteli za pierwszy Europejski Szlak Kulturowy i zachęciła władze regionów do odtworzenia dawnych szlaków pątniczych. Początkowo w Hiszpanii, a w następnych latach m.in. we Francji, Niemczech, Włoszech, Austrii i Szwajcarii pojawiły się znaki i drogowskazy z motywem muszli św. Jakuba. W 1993 r. szlak pielgrzymkowy do Santiago de Compostela na terytorium Hiszpanii, a w 1998 r. na obszarze Francji, został wpisany przez UNESCO na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości.

Wszystkie wymienione wydarzenia miały wpływ na ponowny renesans pielgrzymowania Drogami św. Jakuba. Wzrost ten zauważalny jest od lat 80. XX w. jako pokłosie wezwania bł. Jana Pawła II zawartego w Akcie Europejskim. W celu przy-

[3] Święty Rok Jakubowy (Ano Santo Jacobeo) ogłasza się w Santiago de Compostela, wówczas gdy liturgiczne wspomnienie św. Jakuba Starszego Apostoła – 25 lipca – wypada w niedzielę. Wierni, którzy w Roku Jakubowym nawiedzą grób św. Jakuba mogą uzyskać odpust jubileuszowy. Święty Rok Jakubowy przypada co 6, 5, 6 i 11 lat. Ostatni (119) Święty Rok Jakubowy obchodzony był w 2010 r. Następny Rok Jubileuszowy obchodzony będzie dopiero w 2021 r.

bliżenia skali zjawiska warto zaznaczyć, iż w przeciągu pięciu lat – od 1985 do 1990 r. – liczba pielgrzymów rejestrowanych w Santiago de Compostela wzrosła ponadsiedmiokrotnie (w 1985 r. zarejestrowano 690 pielgrzymów, natomiast w 1990 r. – 4918)[4]. Ciągły wzrost ruchu pielgrzymkowego do sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła w latach 1980–2011 przedstawia rys. 1. Zauważalne w latach 1993, 1999, 2004 i 2010 natężenie ruchu pielgrzymkowego należy wiązać z obchodzonym w nich w Santiago de Compostela Świętym Rokiem Jakubowym. Pierwszy gwałtowny napływ pielgrzymów odnotowany był już 1989 r., kiedy w Santiago de Compostela organizowane były IV Światowe Dni Młodzieży z udziałem bł. Jana Pawła II.

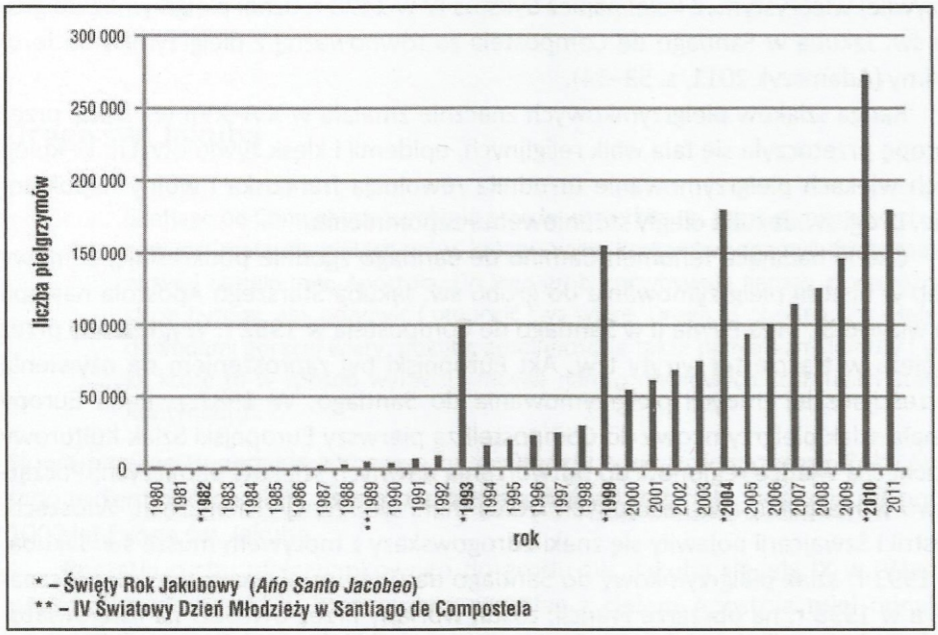

Rysunek 1. Ruch pielgrzymkowy do sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła w Santiago de Compostela w latach 1980–2011
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Pielgrzymkowego Arcybiskupstwa Santiago de Compostela: www.peregrinossantiago.es (dostęp: 1.06.2012 r.)

Obecnie szacuje się, że każdego roku sanktuarium św. Jakuba w Santiago de Compostela odwiedza ponad 8 mln osób. Od 2004 r. Biuro Pielgrzymkowe Arcybiskupstwa Santiago de Compostela (Oficina del Peregrino de Santiago de Composte-

[4] www.peregrinossantiago.es/esp/oficina-del-peregrino/estadisticas.

la) prowadzi dokładne statystyki dotyczące osób, które przybyły do grobu św. Jakuba pieszo, konno, na rowerze lub na wózku inwalidzkim i otrzymały „compostelkę" – tj. dokument potwierdzający odbycie pielgrzymki do grobu św. Jakuba i przejście pieszo ostatnich 100 km lub przejechanie na rowerze bądź konno ostatnich 200 km Camino de Santiago). Według danych Biura, w 2010 r. do grobu św. Jakuba Apostoła przybyło 272 135 osób[5]. Była to rekordowa liczba pielgrzymów nawiedzających grób św. Jakuba w historii nowożytnej. W 2011 r. w Biurze Pielgrzymkowym zarejestrowano 183 366 pielgrzymów – w grupie tej 153 065 osób (83,5% ogółu) przybyło do Santiago de Compostela pieszo, 29 949 osób (16,3% ogółu) przyjechało rowerem, 341 osób dojechało konno, zaś 11 osób na wózku inwalidzkim[6]. Z każdym rokiem wzrasta liczba pielgrzymów, którzy rozpoczynają pielgrzymkę od progu własnego domu, przemierzając niekiedy nawet kilka tysięcy kilometrów.

Muszle św. Jakuba odkryte przez archeologów w średniowiecznych grobach w wielu miejscach Polski oraz hiszpańskie źródła archiwalne są dowodem na podejmowane również przez Polaków długie i trudne pielgrzymki do Santiago de Compostela. Ponowne ożywienie kultu św. Jakuba w naszym kraju i zainteresowanie Polaków Camino de Santiago obserwujemy jednak dopiero od końca lat 90. XX w. O coraz większej popularności Drogi św. Jakuba w naszym kraju świadczy choćby rosnąca z każdym rokiem liczba osób z Polski, które w Santiago otrzymały „compostelkę" – w 2009 r. było to 1321 osób, w Świętym Roku Jakubowym – 2040 (0,75% ogółu), zaś w 2011 r. – 1820 (0,99% ogółu)[7].

W roku 2003 europejska sieć Camino de Santiago dotarła do granicy niemiecko-polskiej w Görlitz/Zgorzelec. W następnym roku pielgrzymujące do grobu św. Jakuba osoby z Polski rozpoczęły pracę nad wytyczeniem polskich odcinków Drogi św. Jakuba. Pierwszym odcinkiem, który został odtworzony i uroczyście otwarty 24 lipca 2005 r., była Dolnośląska Droga św. Jakuba, wiodąca od Głogowa, przez Jakubowo (średniowieczny ośrodek kultu św. Jakuba – obecnie sanktuarium św. Jakuba), do Zgorzelca, gdzie łączy się z niemieckim szlakiem św. Jakuba (Ekumeniczny Szlak Pątniczy – Ökumenischer Pilgerweg).

Należy podkreślić, że w okresie niespełna siedmiu lat (2005–2012), dzięki zaangażowaniu władz kościelnych, władz samorządowych, caminowiczów, członków Bractw św. Jakuba oraz wielu miłośników Drogi św. Jakuba, w Polsce wytyczono i oznakowano już 15 odcinków drogi z motywem jakubowej muszli – w sumie ponad 3000 km szlaku (por. rys. 2) (Mróz, Mróz 2011, s. 124–128). Śmiało więc już

[5] www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2010.pdf.
[6] www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2011.pdf.
[7] www.peregrinossantiago.es/esp/oficina-del-peregrino/estadisticas/.

Nr	Oznakowane odcinki Drogi św. Jakuba	liczba km	wzór muszli
①	*Dolnośląska Droga św. Jakuba* (Głogów – Lubań – Zgorzelec)	164	
②	*Wielkopolska Droga św. Jakuba* (Gniezno – Poznań – Głogów)	234	
③	*Droga Polska (Camino Polaco)* (Ogrodniki – Olsztyn – Trzemeszno)	523	
④	Droga św. Jakuba *„Szlak Piastowski"* (Mogilno – Gniezno)	40	
⑤	Droga św. Jakuba *Via Regia* (Korczowa – Pilzno – Kraków – Góra św. Anny – Brzeg – Zgorzelec)	935	
⑥	*Lubuska Droga św. Jakuba* (Murowana Goślina – Słubice)	250	
⑦	*Lęborska Droga św. Jakuba* (Sianowo – Lębork – Smołdzino)	90	
⑧	*Sudecka Droga św. Jakuba* (Krzeszów – Jelenia Góra – Lubań)	105	
⑨	*Małopolska Droga św. Jakuba* (Sandomierz – Kraków – Palczowice)	261	
⑩	*Ślężańska Droga św. Jakuba* (Sobótka – Środa Śląska)	55	
⑪	*Miedziana Droga św. Jakuba* (Ścinawa – Lubin – Chocianów)	45	
⑫	*Nyska Droga św. Jakuba* (Głuchołazy – Skorogoszcz)	100	
⑬	*Beskidzka Droga św. Jakuba* (Wadowice – Szczyrk – Cieszyn)	112	
⑭	*Lubelska Droga św. Jakuba* (odcinek: Kraśnik – Annopol)	40	
⑮	*Warszawska Droga św. Jakuba* (Warszawa – Błonie)	34	

Nr	Projektowane odcinki Drogi św. Jakuba	wzór muszli
Ⓐ	*Pomorska Droga św. Jakuba (Via Baltica)* (Braniewo – Elbląg – Gdańsk – Lębork – Słupsk – Kołobrzeg – Kamień Pom. – Świnoujście	
Ⓑ	*Podhalańsko-Orawska Droga św. Jakuba* (Nowy Targ – Winiarczykówka-Bobrov)	
Ⓒ	*Śląsko-Morawska Droga św. Jakuba* (Góra św. Anny – Racibórz – Cieszyn)	
Ⓓ	*Zachodniopomorska Droga św. Jakuba* (Świnoujście – Szczecin – Słubice)	
Ⓔ	*Jurajska Droga św. Jakuba* (Częstochowa – Krzepice – Góra św. Anny)	
Ⓕ	*Sądecka Droga św. Jakuba* (Stary Sącz – Myślenice – Wadowice)	
Ⓖ	*Mazowiecka Droga św. Jakuba* (trasa północna: Warszawa – Mogilno)	
Ⓗ	*Warszawska Droga św. Jakuba* (Warszawa – Skierniewice – Piotrków Tryb.)	
Ⓘ	*Nadwarciańska Droga św. Jakuba* (Ląd – Mirosław – Lubiń)	

Rysunek 2. Istniejące i projektowane Drogi św. Jakuba Apostoła w Polsce (stan na 1 czerwca 2012 r.)
Źródło: oprac. F. Mróz, Ł. Mróz i E. Mendyk

można stwierdzić, że polskie odcinki Drogi św. Jakuba na trwałe wpisały się w europejską sieć Camino de Santiago.

Warto także zaznaczyć, że w różnych regionach Polski pojawiają się stale kolejne inicjatywy, których celem jest powstanie nowych odcinków jakubowego szlaku (dziewięć tras jest już na etapie realizacji – por. rys. 2). Szczególnie cieszą nowe pomysły na wędrówki oraz przejazdy rowerami, których inicjatorami jest młodzież szkolna, studenci i harcerze.

Turystyka rowerowa na Drodze św. Jakuba

Dokonując prezentacji turystyki rowerowej na Drodze św. Jakuba należy na wstępie wyraźnie zaznaczyć, że Camino de Santiago to przede wszystkim szlak pielgrzymkowy. Szlak, który w ostatnim dwudziestoleciu przeżywa ogromny rozwój. Uczestnikami wędrówek, wypraw rowerowych lub konnych na Drodze św. Jakuba są w przeważającej większości osoby, które podejmują podróż z motywów religijnych lub religijno-poznawczych. Na Camino de Santiago spotyka się zazwyczaj samotnych pielgrzymów lub kilku, kilkunastoosobowe grupy młodzieży. Nie brakuje również osób niewierzących, a także turystów, którzy podejmują wyprawę do Santiago de Compostela wyłącznie z motywów poznawczych. Pomimo różnic kulturowych i wyznaniowych oraz barier językowych „caminowicze" nawiązują wspaniałe przyjaźnie. Uśmiech, dobre słowo, życzliwość, wzajemna pomoc, wspólny posiłek i modlitwa podczas pokonywania kolejnych etapów trudnej drogi łączą pielgrzymów w jedną wspólnotę. Niezmierzona cisza gór i piękno przyrody sprzyjają rozmowie ze Stwórcą, przemyśleniu dotychczasowego życia, odkrywania i poznawania samego siebie. Osoby, które przeszły Camino de Santiago, podkreślają, że *camino* uczy pokory i cierpliwości, *camino* oczyszcza umysł oraz że z *camino* wraca się lepszym, a w Santiago „umiera stary człowiek i rodzi się nowy".

Atrybutem każdego pielgrzyma i „caminowicza" podążającego do Santiago jest muszla przypinana najczęściej do plecaka, sakwy rowerowej bądź też noszona na szyi, a także kostur, do którego niektórzy przymocowują tykwę na wodę. Muszlą oznakowane są także szlaki Jakubowe.

Systematyczny wzrost pielgrzymujących rowerem do Santiago de Compostela świadczy o znaczeniu Drogi św. Jakuba dla turystyki rowerowej. Bez wątpienia sanktuarium św. Jakuba w Composteli zajmuje wśród chrześcijańskich ośrodków pielgrzymkowych o randze międzynarodowej pozycję lidera pod względem liczby odwiedzających rowerzystów.

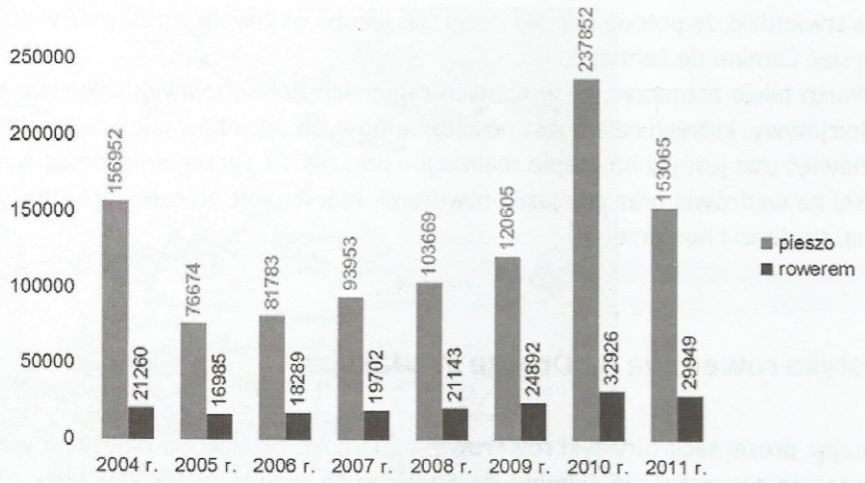

Rysunek 3. Zmiany liczby pielgrzymujących pieszo i rowerem do sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła w Santiago de Compostela w latach 2004–2011
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Biura Pielgrzymkowego Arcybiskupstwa Santiago de Compostela (www.peregrinossantiago.es; dostęp: 15.05.2012 r.)

Na podstawie statystyk prowadzonych przez Biuro Pielgrzymkowe Arcybiskupstwa Santiago de Compostela można stwierdzić, że w latach 2005–2010 zarejestrowano blisko dwukrotny wzrost liczby podróżujących na rowerze do grobu św. Jakuba (w 2005 r. – 16 985 osób, w 2010 r. – 32 926) – dotyczy to jedynie tych, którzy otrzymali wspomnianą „compostelkę", a więc przejechali na rowerze ostatnie 200 km Camino de Santiago. Zestawienie liczby pielgrzymujących pieszo i rowerem do sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła w Santiago de Compostela w latach 2004–2011 przedstawiono na rys. 3. Generalnie liczba pielgrzymów rowerowych podróżujących do Santiago de Compostela wzrastała w latach 2005–2009 średnio o około 1,5 tys. osób. Jak już wspomniano, rekordową liczbę pielgrzymów na rowerach w Composteli zarejestrowano w 2010 r. (ostatni Święty Rok Jakubowy) – było to niemal 33 tys. osób. Analizując pełna statystykę pielgrzymowania należy zaznaczyć, że znacznie więcej osób przybywa do grobu św. Jakuba pieszo (stosunek turystów rowerowych do ogółu pielgrzymujących wynosił: w 2005 r. – 18,08%, w 2010 r. – 12,10%, zaś w 2011 r. wzrósł do 16,33%). Największą grupę wśród „caminowiczów", którzy na rowerach dotarli do grobu św. Jakuba stanowią Hiszpanie, Niemcy, Francuzi, Włosi i Portugalczycy. Z każdym rokiem wzrasta także liczba Polaków podróżujących do Santiago de Compostela rowerami. Infrastruktura turystyczna dla rowerzystów podróżujących i pielgrzymujących Drogą św. Jakuba na terenie Hiszpanii, a także Francji, Niemiec, Holandii i Szwajcarii jest bardzo dobrze zorganizowana. Wszystkie hiszpańskie odcinki Camino de Santiago mają doskonale przy-

gotowane trasy dla rowerzystów. Są one bardzo często poprowadzone tak, aby nie pokrywały się ze szlakami pieszymi, dzięki czemu „caminowicze" na rowerach nie przeszkadzają tym, którzy wybrali drogę do Composteli pieszo. Omal wszędzie na trasie w większych hiszpańskich miejscowościach funkcjonują punkty serwisowe, w których rowerzyści mogą dokonać przeglądu lub ewentualnej naprawy roweru, a także kupić potrzebne części. Na obszarze hiszpańskiej Galicji spotyka się bardzo wiele grup młodzieży hiszpańskiej, która podróżuje rowerami szlakiem jakubowej muszli. Są to najczęściej wyprawy typowo turystyczne, pozbawione aspektów religijnych.

Do najbardziej znanych odcinków jakubowego szlaku należy tzw. Droga Francuska. Prowadzi ona z Saint-Jean de Port do katedry w Santiago de Compostela i liczy 784 km.

Trasa dla rowerzystów na Camino Francés składa się z 15 odcinków – I: Saint-Jean Pied de Port – Roncesvalles (26 km), II: Roncesvalles – Pamplona (48 km), III: Pamplona – Estella (44 km), IV: Estella – Logrono (49 km), V: Logrono – Santo Domingo de la Calzada (48 km), VI: Santo Domingo de la Calzada – Burgos (75 km), VII: Burgos – Carrion de los Condes (86 km), VIII: Carrion de los Condes – Sahagun (39 km), IX: Sahagun – Leon (57 km), X: Leon – Astorga (49 km), XI: Astorga – Ponferrada (54 km), XII: Ponferrada – O Cebreiro (50 km), XIII: O Cebreiro – Sarria (43 km), XIV: Sarria – Palas de Rei (47 km), XV: Palas de Rei – Santiago de Compostela (69 km). „Caminowicze" na rowerach pokonują zazwyczaj średnio 60–70 km dziennie, z wyjątkiem morderczego odcinka z St. Jean Pied de Port we francuskich Pirenejach do hiszpańskiej miejscowości Roncesvales – odcinka, który wprawdzie liczy 26 km, jednak różnica wzniesień wynosi 1250 m. Pokonanie na rowerze odcinka z Saint-Jean Pied de Port do katedry w Santiago de Compostela zajmuje zazwyczaj 12–14 dni.

O zainteresowaniu podróżą rowerem po Camino de Santiago świadczą również liczne blogi internautów, w których opisują przygotowania do wyprawy oraz relacjonują przebytą trasę. Zazwyczaj są to wyprawy na dystansie 800–1000 km.

Jednym z najważniejszych szlaków rowerowych biegnących do Santiago de Compostela jest EuroVelo 3, zwana Szlakiem Pielgrzymim (EV3 – Pilgrims Route). Trasa przebiega od Trondheim przez Røros, Oslo, Göteborg, Frederikshaven, Viborg, Odense, Hamburg, Münster, Aachen, Namur, Paryż, Orlean, Tours, Bordeaux, Burgos, Leon do Santiago de Compostela. Szlak mierzy 5122 km na terenie siedmiu państw: Norwegii, Szwecji, Danii, Niemiec, Belgii, Francji i Hiszpanii[8] (por. rys. 4).

[8] www.ecf.com.

Rysunek 4. Przebieg trasy EuroVelo 3 Szlak Pielgrzymi (EV3 Pilgrims Route)
Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.eurovelo.org

Szlak Pielgrzymi jest częścią europejskich szlaków rowerowych EuroVelo, które mają na celu rozwijać turystykę rowerową w Europie. EuroVelo budowane są w oparciu o istniejącą już sieć lokalnych ścieżek i dróg, łącząc je w jedną całość.

Koncepcja wymienionego projektu o charakterze „paneuropejskim" powstała w 1995 r., a rok później została ogłoszona na spotkaniu Europejskiej Federacji Cyklistów w Kopenhadze. Sieć długodystansowych szlaków rowerowych EuroVelo, mając międzynarodowy charakter, umożliwia lokalnym organizacjom odpowiedzialnym za poszczególne krajowe odcinki zdobywanie środków na realizację pro-

jektu i utrzymanie tras. Szlaki, które uzyskają pozytywną opinię koordynatora Euro Velo mają prawo do używania oficjalnej nazwy i logo – bardzo ważnego symbolu jakości szlaku, jak i istotnej formy promocji. EuroVelo opiera się na pozyskiwaniu środków przez lokalnych koordynatorów; w założeniu nie jest finansowana przez Unię Europejską. Trasy EuroVelo we wszystkich krajach planowane są według wspólnych kryteriów. W ramach EuroVelo Europejska Federacja Cyklistów opracowała projekt 12 tras rowerowych, o łącznej długości 60 tys. km, które do 2020 r. mają połączyć oddalone od siebie miasta całego kontynentu. Dotychczas udało się zrealizować ok 35% założeń – ponad 20 tys. km dróg szlaków. Patronat nad projektem objęła Komisja Europejska[9].

Przez Polskę przebiega pięć tras EuroVelo:

1. EV2 Szlak Stolic: Galway – Dublin – Holyhead – Bristol – Londyn – Harwich – Rotterdam – Haga – Münster – Berlin – Poznań – Warszawa – Mińsk – Moskwa.
2. EV4 Roscoff-Kijów: Roscoff – francuskie wybrzeże Atlantyku – Hawr – Calais – Middelburg – Aachen – Bonn – Frankfurt – Praga – Brno – Kraków – Lwów – Kijów.
3. EV9 Morze Bałtyckie po Morze Adriatyckie (Szlak Bursztynowy): Gdańsk – Poznań – Wrocław – Ołomuniec – Brno – Wiedeń – Maribor – Lublana – Triest – Pula.
4. EV10 Szlak Wokół Bałtyku (Okrężny Hanzeatycki): Sankt Petersburg – Helsinki – Vaasa – Oulu – Haparanda – Sundsvall – Sztokholm – Ystad – Malmö; – Kopenhaga – Odense – Rostock – Świnoujście – Gdańsk – Kaliningrad – Kłajpeda – Ryga – Tallinn – Sankt Petersburg.
5. EV11 Szlak Wschodnioeuropejski: Przylądek Północny – fińskie jeziora – Helsinki – Tallinn – Tartu – Wilno – Warszawa – Kraków – Koszyce – Belgrad – Skopje – Saloniki – Ateny[10].

Obecnie częściowo wytyczone i oznakowane są trasy: EV9 (od Poznania do granicy z Republiką Czeską) i EV10 – oznaczony jako Zielony Szlak Rowerowy R10 biegnący po Szlaku Hanzeatyckim o statusie Europejskiego Szlaku Kulturowego (od Świnoujścia do Gronowa)[11].

Warto zwrócić uwagę, iż projektowana trasa EuroVelo 4 na odcinku Kijów – Kraków ma przebieg równoległy do Europejskiego Szlaku Kulturowego Via Regia, który jest również jednym z odcinków Drogi św. Jakuba „Via Regia", biegnącym od średniowiecza Traktem Królewskim z Kijowa do Santiago de Compostela.

[9] www.eurovelo.org.
[10] www.pl.wikipedia.org/wiki/EuroVelo.
[11] www.eurovelo10.pl/eurovelo.

Droga św. Jakuba rozpoczyna się u progu każdego pielgrzymiego domu i – jak już wspomniano – dla setek osób Camino może trwać kilka miesięcy w pokonywaniu nawet kilku tysięcy kilometrów. Wielu „caminowiczów", którzy wielokrotnie pokonywali ostatnie odcinki hiszpańskiej drogi, wybiera się na szlaki w innych częściach Europy – zazwyczaj bardzo odległych od hiszpańskiej Galicji. Dużym zainteresowaniem cieszą się wśród cudzoziemców również jakubowe drogi na terenie Polski.

W Polsce, podobnie jak i w Europie – Drogi św. Jakuba są wytyczone w sposób dostosowany do potrzeb turystyki rowerowej, jednak nie są to osobne wytyczone trasy rowerowe, a jedynie wspólne szlaki pieszo-rowerowe. Do najbardziej znanych i najczęściej wybieranych przez rowerzystów polskich odcinków Camino de Santiago należy przede wszystkim: Droga Polska prowadząca z Ogrodnik, przez Olsztyn, Toruń, do Trzemeszna (około 530 km), której przedłużeniem są kolejne szlaki jakubowe: Droga św. Jakuba „Szlak Piastowski" (Mogilno – Trzemeszno – Niechanowo – Gniezno; 40 km), Lubuska Droga św. Jakuba (Murowana Goślina – Słubice), Wielkopolska Droga św. Jakuba (Ceglińska, Karaś, Mendyk, Smyk 2006b): Gniezno – Poznań – Lubiń – Głogów; 234 km i Dolnośląska Droga św. Jakuba (Ceglińska, Karaś, Mendyk, Smyk 2006a): Głogów – Jakubów – Zgorzelec; 164 km). Szczególnie atrakcyjna dla miłośników rowerów jest także Droga św. Jakuba „Via Regia", jest to bowiem najdłuższy – liczący 913 km – odcinek Camino de Santiago w Polsce prowadzący z Korczowej (przy granicy polsko-ukraińskiej), przez Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Rzeszów, Pilzno, Tuchów, Tarnów, Brzesko, Kraków, Olkusz, Będzin, Piekary Śląskie, Górę św. Anny, Opole, Skorogoszcz, Brzeg, Wrocław, Legnicę do Zgorzelca (Mróz 2012).

Dużym powodzeniem wśród „caminowiczów" i turystów rowerowych cieszy się także Małopolska Droga św. Jakuba (Por. Mróz 2009, s. 60–61) prowadząca z Sandomierza do Krakowa, a następnie do Palczowic (261 km), a także Lęborska Droga św. Jakuba (Sianowo – Lębork – Łeba – Smołdzino; 90 km), która stanowi fragment projektowanej Pomorskiej Drogi św. Jakuba.

W różnych częściach kraju powstają inicjatywy mające na celu rozwój turystyki rowerowej na Drogach św. Jakuba. Na szczególną uwagę zasługuje projekt „Wyznaczenie drogi rowerowej św. Jakuba na Dolnym Śląsku" w ramach Działania 5.3.3 Unii Europejskiej „Via Regia Plus – zrównoważony transport i współpraca regionalna wzdłuż III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego". Projekt realizowany był od października 2008 r. do grudnia 2011 r.[12] W jego założeniu było przeprowadzenie inwentaryzacji przebiegu szlaku z oceną stanu oznakowania, inwentaryzacją rodzaju nawierzchni, opisu atrakcji turystycznych na szlaku oraz oceną stopnia trudności (nachylenie, rodzaj nawierzchni) Drogi św. Jakuba. Na pot-

[12] www.viaregiaplus.eu.

rzeby projektu, z myślą o turystyce rowerowej, opracowano mapę cyfrową przebiegu szlaku z kilometrażem, profilem wysokościowym, opisem trasy oraz śladem GPS. Mapa jest ogólnodostępna za pomocą serwisu internetowego: www.wbu.wroc.pl/5.3.3./.

Również coraz więcej biur podróży specjalizuje się w przygotowaniu oferty rowerowej po Drodze św. Jakuba (np. Biuro Turystyczne „Tramp" z Gdyni, Biuro Turystyczne Bikeprotour.pl. z Sulęcina)[13].

Zakończenie

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze od ponad 60 lat jest głównym w Polsce stowarzyszeniem, które rozwija i propaguje krajoznawstwo i turystykę kwalifikowaną w różnych jej formach. W bieżącym, 2012 r. Zarząd Główny PTTK w sposób szczególny docenił jedną z najbardziej popularnych form turystyki aktywnej, jaką jest bez wątpienia turystyka rowerowa, poprzez ogłoszenie Roku Turystyki Rowerowej.

Członkowie Zarządu Głównego PTTK w przyjętej uchwale podkreślili: „znaczącą rolę turystyki rowerowej jako aktywnej formy spędzania czasu wolnego" oraz przypadający w roku 2012 jubileusz 60-lecia działalności Komisji Turystyki Kolarskiej ZG PTTK[14].

Na szczególne uznanie wśród licznych działań podejmowanych przez PTTK zasługuje wytyczenie blisko 12 tys. szlaków rowerowych w Polsce. W sieć tę wpisuje się 3000 km odcinków Drogi św. Jakuba – jednego z najważniejszych szlaków pielgrzymkowych w chrześcijaństwie i pierwszego Europejskiego Szlaku Kulturowego ustanowionego przez Radę Europy w 1987 r. Szlak Jakubowy, mając charakter religijno-poznawczy, przeznaczony jest dla pielgrzymów (pątników) i turystów podróżujących zarówno pieszo, jak i rowerem czy konno. Stale rosnąca grupa „caminowiczów", którzy na rowerach zmierzają do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła w Santiago de Compostela świadczy o znaczeniu Camino de Santiago w rozwoju turystyki aktywnej – w szczególności w uprawianiu turystyki rowerowej. W wielu regionach Polski podejmowane są lokalne inicjatywy oraz realizowane projekty, których głównym celem jest tworzenie infrastruktury rowerowej.

[13] www.tramp.gda.pl/component/option,com_wycieczki/Itemid,44/katid,33/oferta,/task,sw/wycid,328/.

[14] www.pttk.pl/ks3/dok/k17_u209_20110226.pdf.

Warto dodać, że od kilku lat z Polski każdego roku co najmniej kilkanaście osób wybiera się rowerami Drogą św. Jakuba do Santiago de Compostela. W bieżącym roku, tylko w lipcu, w księdze pielgrzymkowej parafii w Lubaniu odnotowano wpisy czterech rowerzystów, którzy podróżują rowerami z Polski do Santiago de Compostela. 4 lipca 2012 r. dwóch wędrowników z 1. Podkarpackiej Drużyny Wędrowników „Georgios": Marcin Gwizdak i Mateusz Korbecki, wyruszyło z Przemyśla do grobu św. Jakuba – na około 40-dniową wyprawę na odcinku ponad 4000 km. Patronat nad wyprawą objął ks. abp Józef Michalik oraz Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Podkarpacka Chorągiew Harcerzy.

Wszystkim osobom wybierającym się zarówno rowerami, jak i pieszo na Drogę św. Jakuba życzmy, aby trud podjętej wyprawy – pielgrzymki prowadził do odkrywania i poznawania samego siebie i był wspaniałym czasem spotkania z Bogiem i drugim człowiekiem.

Buen Camino! – Dobrej Drogi!

Bibliografia

Adamczyk S., 2011, *Zasługi papieża Kaliksta II (1119–1124) w szerzeniu kultu św. Jakuba Apostoła*, [w:] A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz (red.), *Wpływ Świętego Roku Jakubowego na rozwój kultu i Drogi św. Jakuba*, Wydawnictwo „Czuwajmy", Kraków, s. 43–67.

Ceglińska A., Karaś H., Mendyk E., Smyk J., 2006a, *Droga św. Jakuba Gniezno – Zgorzelec – Praga. Część polska: Droga Wielkopolska i Droga Dolnośląska. Przewodnik Pielgrzyma*, Fundacja Wioski Franciszkańskiej, Janice.

Ceglińska A., Karaś H., Mendyk E., Smyk J., 2006b, *Droga św. Jakuba „Via Regia". Dolny Śląsk. Przewodnik Pielgrzyma*, Fundacja Wioski Franciszkańskiej, Janice.

Jackowski A., Sołjan I., 2008, *Pielgrzymki do Santiago de Compostela w czasie i przestrzeni*, [w:] A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, IGiGP UJ, PPWSZ w Nowym Targu, Bractwo św. Jakuba Starszego Apostoła Oddział Małopolski w Więcławicach Starych, Kraków, s. 15–26.

Mróz F., 2009, *Otwarcie Małopolskiej Drogi św. Jakuba*, „Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego", nr 110–111, Kraków, s. 60–61.

Mróz F. i Mróz Ł., 2011, *Sukcesy i wyzwania związane z rozwojem kultu i Drogi św. Jakuba w Polsce*, [w:] A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz (red.), *Wpływ Świętego Roku Jakubowego na rozwój kultu i Drogi św. Jakuba*, Wydawnictwo „Czuwajmy", Kraków, s. 117–131.

Mróz Ł., 2012, *Geneza i rozwój Dróg Św. Jakuba w Polsce – na przykładzie Drogi Św. Jakuba Via Regia*, „Peregrinus Cracoviensis", z. 23 (w druku).

Roszak P., 2012, *Homo peregrinus. Kim jest prawdziwy pielgrzym?*, [w:] P. Roszak (red.), *Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współczesność Szlaku św. Jakuba*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 21–41.

Temperán E., 2012, *Santiago de Compostela – miasto na końcu świata. Zarys historii katedry compostelańskiej*, [w:] P. Roszak (red.), *Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współ-*

czesność Szlaku św. Jakuba, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 57–85.
www.centrodeperegrinacion.wordpress.com (dostęp: 18.05. 2012 r.).
www.peregrinossantiago.es/esp/oficina-del-peregrino/estadisticas/ (dostęp: 15.05.2012 r.).
www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2010.pdf (dostęp: 2.05.2012 r.).
www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2011.pdf (dostęp: 6.05.2012 r.).
www.ecf.com (dostęp: 1.06.2012 r.).
www.eurovelo.org (dostęp: 1.06.2012 r.).
www.pl.wikipedia.org/wiki/EuroVelo (dostęp: 28.05.2012 r.).
www.viaregiaplus.eu (dostęp: 1.06.2012 r.).
www.tramp.gda.pl/component/option,com_wycieczki/Itemid,44/katid,33/oferta,/task,sw/wycid,328/ (dostęp: 1.06.2012 r.).
www.pttk.pl/ks3/dok/k17_u209_20110226.pdf (dostęp: 1 czerwca 2011 r.).

BICYCLE TOURISM ON THE WAY OF ST. JAMES – A EUROPEAN CULTURAL ROUTE

Abstract

The present paper is an attempt to summarize actions related to the founding and development of parts of the Way of St.James in Europe and adapting them to the needs of bicycle tourism. The authors of the paper, basing on field research and interviews with representatives of foreign associations looking after the Jacobean routes have analyzed the number, kind and character of bicycle pilgrimages on the Way of St.James.

Among the scholars investigating the phenomenon of the Way of St.James in Europe there is a common belief that the re-birth of the Way took place after the pilgrimage of blessed John Paul II to Santiago de Compostela in 1982. In 1987 the European Council proclaimed the Camino de Santiago as Europe's first cultural route and encouraged regional authorities to recreate former pilgrimage routes. The first ways of St.James were recreated in Spain, and then in France. Camino de Santiago is a route that can be pilgrimaged on foot, by bike or on horseback. Basing on the data analysis from the Pilgrimage Office of the Archbishopric of Santiago de Compostela, it can be stated that in the years 2005-2010 a twofold increase in bicycle pilgrimages to the tomb of St.James was registered (in 2010 it was almost 33,000 people).

Among the most important parts of the Way of St.James in Europe used by cyclists are EuroVelo 3, called the Pilgrim's Route, and Camino Frances.

In Poland, as in Europe, the ways of St.James are bicycle-friendly; however, there are no separate bicycle routes but only routes for both walkers and cyclists. Initiatives developing bicycle tourism on Jacobean routes are being taken up in various parts of the country. Special attention should be paid to the project entitled "Designing a bicycle route of St. James in the region of Dolny Śląsk."

TURYSTYKA ROWEROWA W ZJEDNOCZONEJ EUROPIE

pod redakcją
Jolanty Śledzińskiej i Bogdana Włodarczyka

Warszawa 2012

TURYSTYKA ROWEROWA

W ZJEDNOCZONEJ EUROPIE

dr Franciszek Mróz
Instytut Geografii, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

mgr Łukasz Mróz
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ w Krakowie

Turystyka rowerowa na Drodze św. Jakuba – Europejskim Szlaku Kulturowym

1. Wstęp

„Codziennie rano ruszamy w drogę,
codziennie rano idziemy dalej,
trasa nas wzywa dzień po dniu,
to głos z Composteli.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
Droga ziemska i droga wiary,
tysiącletnia droga Europy,
Mleczna droga Karola Wielkiego,
to droga dla wszystkich „Jakubów”.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
A tam, na krańcu kontynentu
czcigodny Jakub na nas czeka
jego uśmiech od wieków
unieruchamia słońce,
które umiera na Finisterre.
Naprzód! Dalej! Boże wspieraj nas!
słowa J. C. Bénazet (tł. Ryszard Kaczmarczyk)

Przytoczone powyżej słowa „Pieśni pielgrzymów do Composteli” rozbrzmiewają każdego dnia na ustach osób pielgrzymujących do grobu św. Jakuba Starszego (Większego) Apostoła[1] w Santiago de Compostela w hiszpańskiej Galicji. *Ultreia*! – naprzód, dalej! – prastare

[1] Św. Jakub Apostoł Starszy i jego brat św. Jan Ewangelista byli synami Zebedeusza i Salome. Obaj byli rybakami mieszkającymi nad jeziorem Tyberiadzkim. Obaj też zostali powołani przez Jezusa jako jedni z pierwszych uczniów. Św. Jakub należał do najbliższych uczniów Jezusa Chrystusa. Jest on wymieniany przez Ewangelistów aż 18 razy. Został stracony przez ścięcie mieczem w 44 r. w Jerozolimie. Według tradycji po męczeńskiej śmierci, uczniowie Jakuba – Atanazy i Teodomir przewieźli ciało Jakuba do Hiszpanii i pochowali w pobliżu miejscowości Iria Flavia (obecnie Padron) w Galicji. Św. Jakub jest patronem Hiszpanii i Portugalii, zakonów rycerskich, czapników, kapeluszników, hospicjów, szpitali, pielgrzymów, wędrowców, podróżujących i sierot.

pozdrowienie pielgrzymów, zawarte w pieśni – jest zachętą do dalszej wędrówki dla tysięcy osób, którzy wybrali się na *Camino de Santiago* – Drogę św. Jakuba – jeden z najważniejszych, chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych i pierwszy Europejski Szlak Kulturowy.

Droga św. Jakuba to szlak pod każdym względem wyjątkowy, określany mianem najpiękniejszej drogi świata. *Camino de Santiago* to szlak, który wykształcił się w średniowieczu i przetrwał bez większych zmian do czasów współczesnych. Obecnie przebiega przez niemal całą Europę, kończąc się w katedrze w Santiago de Compostela, gdzie według Tradycji przechowywane są relikwie św. Jakuba – pierwszego męczennika wśród Apostołów. To właśnie na tym szlaku pielgrzymkowym – jak pisał Johan Wolfgang von Goethe – narodziła się świadomość Europy[2].

2. Droga św. Jakuba

„Santiago de Compostela wyróżnia przede wszystkim to, że od zamierzchłych czasów jest metą dla pielgrzymów, którzy swymi krokami wyznaczyli drogę mającą w swej nazwie imię Apostoła. Do jego grobu przybywają narody z przeróżnych stron Europy, aby odnowić i umocnić swą wiarę. Droga ta obsiana jest wieloma dowodami gorącej wiary, pokuty, gościnności, a także pamiątkami kultury i sztuki, które to w sposób wyrazisty mówią nam o duchowych korzeniach Starego Kontynentu”[3]. Słowa papieża Benedykta XVI zawarte w *Orędziu z okazji inauguracji Roku Świętego w Santiago de Compostela* podkreślają rangę i rolę, jaką pełni od ponad 1000 lat Droga św. Jakuba.

Początki ruchu pielgrzymkowego do grobu św. Jakuba sięgają IX wieku. Według przekazów około 813 r. marmurowy sarkofag z ciałem Apostoła miał odnaleźć pustelnik Pelayo (Pelagiusz), który pewnej nocy zauważył „deszcz” gwiazd spadających na wzgórze o nazwie *Liberum Donum*, kryjące relikwie św. Jakuba. Wokół grobu św. Jakuba powstała osada o nazwie *Campus Stellae* – „Pole Gwiazdy”[4]. W 1075 r. nad marmurowym sarkofagiem z relikwiami Apostoła Jakuba rozpoczęto budowę pierwszej romańskiej katedry. Obecna

[2] Por. Roszak P. (2012), Homo peregrinus. Kim jest prawdziwy pielgrzym?, [w:] Roszak P. (red.), Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współczesność Szlaku św. Jakuba, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 23.

[3] Fragment Orędzia Ojca Świętego Benedykta XVI z okazji inauguracji Roku Świętego w Santiago de Compostela. *Źródło*: www.centrodeperegrinacion.wordpress.com [pozyskano 18.05. 2012 r.].

[4] Jackowski A., Sołjan I. (2008), *Pielgrzymki do Santiago de Compostela w czasie i przestrzeni*, [w:] Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, IGiGP UJ, PPWSZ w Nowym Targu, Bractwo św. Jakuba Starszego Apostoła Oddział Małopolski w Więcławicach Starych, Kraków, s. 15-16.

katedra jest trzecią świątynią zbudowaną w Santiago. Konsekrował ją w 1211 r. arcybiskup Pedro Muñiz w obecności króla Alfonsa IX z León[5].

Rozwój pielgrzymek do grobu św. Jakuba nastąpił w XII-XIV. W XIII w. sanktuarium w Santiago de Compostela zostało uznane aktem papieskim za jeden z trzech najważniejszych ośrodków pielgrzymkowych w chrześcijaństwie (obok Jerozolimy i Rzymu)[6]. W 1122 r. papież Kalikst II przyznał sanktuarium św. Jakuba w Composteli prawo obchodzenia pełnego Roku Świętego[7]. W 1179 r. papież Aleksander III w bulli apostolskiej *Regis Aeterni* uczynił ten przywilej wieczystym. Z kolei papież Sykstus IV w 1478 r. uznał pielgrzymkę do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela za równoważną z pielgrzymką do Jerozolimy[8].

Ranga szlaków pielgrzymkowych znacznie zmalała w XVI-XVII w., kiedy przez Europę przetoczyła się fala walk religijnych, epidemii i klęsk żywiołowych. W kolejnych wiekach pielgrzymowanie utrudniła rewolucja francuska i wojny napoleońskie. Drogi św. Jakuba uległy stopniowemu zapomnieniu.

Osoby badające fenomen *Camino de Santiago* zgodnie podkreślają, że nowy etap w historii pielgrzymowania do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła nastąpił po wizycie bł. Jana Pawła II w Santiago de Compostela w 1982 roku. Wygłoszony przez Papieża w trakcie tej wizyty tzw. „Akt Europejski" był zaproszeniem do ożywienia chrześcijańskiej tradycji pielgrzymowania do Santiago. W 1987 roku Rada Europy uznała szlak pielgrzymkowy do Composteli za pierwszy Europejski Szlak Kulturowy i zachęciła władze regionów do odtworzenia dawnych szlaków pątniczych. Początkowo w Hiszpanii, a w następnych latach m.in. we Francji, Niemczech, Włoszech, Austrii i Szwajcarii pojawiły się znaki i drogowskazy z motywem muszli św. Jakuba. W 1993 roku szlak pielgrzymkowy do Santiago de Compostela na terytorium Hiszpanii, a w 1998 roku na obszarze Francji, został wpisany przez UNESCO na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości.

Wszystkie w/w wydarzenia miały wpływ na ponowny renesans pielgrzymowania Drogami św. Jakuba. Wzrost ten zauważalny jest od lat 80. XX wieku, jako pokłosie wezwania bł. Jana

---

[5] Temperán E. (2012), Santiago de Compostela – miasto na końcu świata. Zarys historii katedry compostelańskiej, [w:] Roszak P. (red.), Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współczesność Szlaku św. Jakuba, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 66-67.

[6] Tamże.

[7] Święty Rok Jakubowy (Ano Santo Jacobeo) ogłasza się w Santiago de Compostela wówczas, gdy liturgiczne wspomnienie św. Jakuba Starszego Apostoła – 25 lipca – wypada w niedzielę. Wierni, którzy w Roku Jakubowym nawiedzą grób św. Jakuba mogą uzyskać odpust jubileuszowy. Święty Rok Jakubowy przypada co 6, 5, 6 i 11 lat. Ostatni (119) Święty Rok Jakubowy obchodzony był w 2010 r. Następny Rok Jubileuszowy obchodzony będzie dopiero w 2021 r.

[8] Adamczyk S. (2011), Zasługi papieża Kaliksta II (1119-1124) w szerzeniu kultu św. Jakuba Apostoła, [w:] Jackowski A., Mróz F. i Hodorowicz I. (red.), Wpływ Świętego Roku Jakubowego na rozwój kultu i Drogi św. Jakuba, Wydawnictwo „Czuwajmy", Kraków, s. 53-54.

Pawła II – zawartego w „Akcie Europejskim". Dla przybliżenia skali zjawiska warto zaznaczyć, iż w przeciągu 5 lat – od 1985 do 1990 r. liczba pielgrzymów rejestrowanych w Santiago de Compostela wzrosła ponad siedmiokrotnie (w 1985 r. zarejestrowano 690 pielgrzymów, natomiast w 1990 r. – 4918)[9]. Ciągły wzrost ruchu pielgrzymkowego do sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła w latach 1980-2011 przedstawia ryc. 1. Zauważalne w latach 1993, 1999, 2004 i 2010 natężenie ruchu pielgrzymkowego należy wiązać z obchodzonym w tych latach w Santiago de Compostela Świętym Rokiem Jakubowym. Pierwszy gwałtowny napływ pielgrzymów odnotowany był już 1989 r., kiedy w Santiago de Compostela organizowane były IV Światowe Dni Młodzieży z udziałem bł. Jana Pawła II.

Obecnie, szacuje się że każdego roku sanktuarium św. Jakuba w Santiago de Compostela odwiedza w ciągu roku ponad 8 mln osób. Od 2004 r. Biuro Pielgrzymkowe Arcybiskupstwa Santiago de Compostela (Oficina del Peregrino de Santiago de Compostela) prowadzi dokładne statystyki dotyczące osób, które przybyły do grobu św. Jakuba pieszo, konno, na rowerze lub wózku inwalidzkim i otrzymały „*Compostelkę*" – tj. dokument potwierdzający odbycie pielgrzymki do grobu św. Jakuba – przejścia pieszo ostatnich 100 km lub przejechania na rowerze bądź konno ostatnich 200 km *Camino de Santiago*). Według danych Biura, w 2010 r. do grobu św. Jakuba Apostoła przybyło 272 135 osób[10]. Była to rekordowa liczba pielgrzymów nawiedzających grób św. Jakuba w historii nowożytnej. W 2011 r. w Biurze Pielgrzymkowym zarejestrowano 183 366 pielgrzymów – w grupie tej 153 065 (83,5% ogółu) przybyła do Santiago de Compostela pieszo, 29 949 osób (16,3% ogółu) przyjechało rowerem, 341 osób dojechało konno, zaś 11 osób na wózku inwalidzkim[11]. Z każdym rokiem wzrasta liczba pielgrzymów, którzy rozpoczynają pielgrzymkę od progu własnego domu, przemierzając niekiedy nawet kilka tysięcy kilometrów.

Muszle św. Jakuba odkryte przez archeologów w średniowiecznych grobach w wielu miejscach Polski oraz hiszpańskie źródła archiwalne, są dowodem na podejmowane również przez Polaków długie i trudne pielgrzymki do Santiago de Compostela. Ponowne ożywienie kultu św. Jakuba w naszym kraju i zainteresowanie Polaków *Camino de Santiago* obserwujemy jednak dopiero od końca lat 90. XX w. O coraz większej popularności Drogi św. Jakuba w naszym kraju, świadczy choćby rosnąca z każdym rokiem liczba osób z Polski,

[9] www.peregrinossantiago.es/esp/oficina-del-peregrino/estadisticas/ [pozyskano 15.05.2012 r.].
[10] www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2010.pdf [pozyskano 2.05.2012 r.].
[11] www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2011.pdf [pozyskano 6.05.2012 r.].

którzy w Santiago otrzymali tzw. „*Compostelkę*" – w 2009 r. było to 1321 osób, w Świętym Roku Jakubowym 2040 (0,75% ogółu), zaś w 2011 r. – 1820 (0,99% ogółu)[12].

W 2003 roku europejska sieć *Camino de Santiago* dotarła do granicy niemiecko-polskiej w Görlitz/Zgorzelcu. W następnym roku, osoby z Polski pielgrzymujące do grobu św. Jakuba rozpoczęły pracę nad wytyczeniem polskich odcinków Drogi św. Jakuba. Pierwszym odcinkiem, który został odtworzony i uroczyście otwarty 24 lipca 2005 r. była *Dolnośląska Droga św. Jakuba,* wiodąca od Głogowa przez Jakubowo (średniowieczny ośrodek kultu św. Jakuba – obecnie sanktuarium św. Jakuba), do Zgorzelca, gdzie łączy się ona z niemieckim szlakiem św. Jakuba (*Ekumeniczny Szlak Pątniczy* – „Ökumenischer Pilgerweg").

Należy podkreślić, że w okresie niespełna siedmiu lat (2005-2012), dzięki zaangażowaniu władz kościelnych, władz samorządowych, caminowiczów, członków Bractw św. Jakuba oraz wielu miłośników Drogi św. Jakuba, w Polsce wytyczono i oznakowano już 15 odcinków drogi z motywem jakubowej muszli – w sumie ponad 3000 km szlaku (por. ryc. 2)[13]. Śmiało więc już można stwierdzić, że polskie odcinki Drogi św. Jakuba na trwałe wpisały się w europejską sieć *Camino de Santiago*.

Warto także zaznaczyć, że stale w różnych regionach Polski pojawiają się kolejne inicjatywy, których celem jest powstanie nowych odcinków jakubowego szlaku (9 tras jest już na etapie realizacji – por. ryc. 2) . Szczególnie cieszą nowe inicjatywy wędrówek oraz przejazdów rowerami szlakiem, których inicjatorami jest młodzież szkolna, studenci i harcerze.

3. Turystyka rowerowa na Drodze św. Jakuba

Dokonując prezentacji turystyki rowerowej na Drodze św. Jakuba, należy na wstępie wyraźnie zaznaczyć, że *Camino de Santiago* to przede wszystkim szlak pielgrzymkowy. Szlak, który w ostatnim dwudziestoleciu przeżywa ogromny rozwój. Uczestnikami wędrówek, wypraw rowerowych lub konnych na Drodze św. Jakuba są w przeważającej większości osoby, którzy podejmują podróż przede wszystkim z motywów religijnych lub religijno-poznawczych. Na *Camino de Santiago* spotyka się zazwyczaj samotnych pielgrzymów lub kilku, kilkunastoosobowe grupy młodzieży. Nie brakuje również osób niewierzących, a także osób, którzy podejmują wyprawę do Santiago de Compostela wyłącznie z motywów poznawczych. Pomimo różnic kulturowych i wyznaniowych oraz barier językowych, caminowicze nawiązują wspaniałe przyjaźnie. Uśmiech, dobre słowo,

[12] www.peregrinossantiago.es/esp/oficina-del-peregrino/estadisticas/ [pozyskano 15.05.2012 r.].

[13] Por. Mróz F. i Mróz Ł. (2011), Sukcesy i wyzwania związane z rozwojem kultu i Drogi św. Jakuba w Polsce, [w:] Jackowski A., Mróz F. i Hodorowicz I. (red.), Wpływ Świętego Roku Jakubowego na rozwój kultu i Drogi św. Jakuba, Wydawnictwo „Czuwajmy", Kraków, s. 124-128.

życzliwość, wzajemna pomoc, wspólny posiłek i modlitwa podczas pokonywania kolejnych etapów trudnej drogi łączą w jedną wspólnotę. Niezmierzona cisza gór i piękno przyrody sprzyjają rozmowie ze Stwórcą, przemyśleniu dotychczasowego życia, odkrywania i poznawania samego siebie. Osoby, które przeszły *Camino de Santiago*, podkreślają, że *camino* uczy pokory i cierpliwości, *camino* oczyszcza umysł oraz, że z *camino* wraca się lepszym, a w Santiago „umiera stary człowiek i rodzi się nowy".

Atrybutem każdego pielgrzyma i caminowicza podążającego do Santiago jest muszla przypinana najczęściej do plecaka, sakwy rowerowej bądź też noszona na szyi, a także kostur, do którego niektórzy przymocowują tykwę na wodę. Muszlą oznakowane są także szlaki Jakubowe.

Systematyczny wzrost pielgrzymujących rowerem do Santiago de Compostela świadczy o znaczeniu Drogi św. Jakuba dla turystyki rowerowej. Bez wątpienia sanktuarium św. Jakuba w Composteli zajmuje wśród chrześcijańskich ośrodków pielgrzymkowych o randze międzynarodowej pozycję lidera pod względem liczby odwiedzających rowerzystów.

Na podstawie statystyk prowadzonych przez Biuro Pielgrzymkowe Arcybiskupstwa Santiago de Compostela, można stwierdzić, że w latach 2005-2010 zarejestrowano blisko dwukrotny wzrost liczby podróżujących na rowerze do grobu św. Jakuba (w 2005 r. – 16 985 osób; w 2010 r. – 32 926 osób) – dotyczy to jedynie osób, które otrzymały wspomnianą „*Compostelkę*", a więc przejechały ostatnich 200 km *Camino de Santiago*. Zestawienie liczby pielgrzymujących pieszo i rowerem do sanktuarium św. Jakuba Starszego Apostoła w Santiago de Compostela w latach 2004-2011 przedstawiono na ryc. 3. Generalnie, liczba pielgrzymów rowerowych podróżujących do Santiago de Compostela wzrastała w latach 2005-2009 średnio o około 1,5 tys. osób. Jak już wspomniano rekordową liczbę pielgrzymów na rowerach w Composteli zarejestrowano 2010 r. (ostatni Święty Rok Jakubowy) – było to niemal 33 tys. osób. Biorąc jednak pod uwagę całość statystyk, należy zaznaczyć, że znacznie więcej osób pielgrzymuje do grobu św. Jakuba pieszo (stosunek turystów rowerowych do ogółu pielgrzymujących wynosił: w 2005 r. – 18,08%; w 2010 r. – 12,10%, zaś w 2011 r. wzrósł do 16,33%). Największą grupę wśród caminowiczów, którzy na rowerach dotarli do grobu św. Jakuba stanowią Hiszpanie, Niemcy, Francuzi, Włosi i Portugalczycy. Z każdym rokiem wzrasta także liczba Polaków podróżujących do Santiago de Compostela rowerami. Infrastruktura turystyczna dla rowerzystów podróżujących i pielgrzymujących Drogą św. Jakuba na terenie Hiszpanii, a także Francji, Niemiec, Holandii i Szwajcarii jest bardzo dobrze przygotowana. Wszystkie hiszpańskie odcinki *Camino de Santiago* – mają doskonale

przygotowane trasy dla rowerzystów. Są one bardzo często poprowadzone tak, aby nie pokrywały się z szlakami pieszymi, dzięki czemu caminowicze na rowerach nie przeszkadzają tym, którzy wybrali drogę do Composteli pieszo. Na większości tras, w większych hiszpańskich miejscowościach funkcjonują punkty serwisowe, w których rowerzyści mogą dokonać przeglądu lub ewentualnej naprawy roweru, a także zakupić potrzebne części. Na obszarze hiszpańskiej Galicji spotyka się bardzo wiele grup młodzieży hiszpańskiej, która podróżuje rowerami szlakiem jakubowej muszli. Są to najczęściej wyprawy typowo turystyczne, pozbawione aspektów religijnych.

Do najbardziej znanych odcinków Jakubowego Szlaku należy tzw. *Droga Francuska*. Prowadzi ona z Saint-Jean de Port do katedry w Santiago de Compostela i liczy 784 km.

Trasa dla rowerzystów na *Camino Francés* składa się z 15 odcinków: I. Saint-Jean Pied de Port – Roncesvalles (26 km); II. Roncesvalles – Pamplona (48 km); III. Pamplona – Estella (44 km); IV. Estella – Logrono (49 km); V. Logrono – Santo Domingo de la Calzada (48 km); VI. Santo Domingo de la Calzada – Burgos (75 km); VII. Burgos – Carrion de los Condes (86 km); VIII. Carrion de los Condes – Sahagun (39 km); IX. Sahagun – Leon (57 km); X. Leon – Astorga (49 km); XI. Astorga – Ponferrada (54 km); XII. Ponferrada – O Cebreiro (50 km); XIII. O Cebreiro – Sarria (43 km); XIV. Sarria – Palas de Rei (47 km); XV. Palas de Rei – Santiago de Compostela (69 km). Caminowicze na rowerach pokonują zazwyczaj średnio 60-70 km dziennie, za wyjątkiem morderczego odcinka z St. Jean Pied de Port we francuskich Pirenejach do hiszpańskiej miejscowości Roncesvales – odcinka, który wprawdzie liczy 26 km, jednak różnica wzniesień wynosi 1250 m. Pokonanie na rowerze odcinka z Saint-Jean Pied de Port do katedry w Santiago de Compostela zajmuje zazwyczaj 12-14 dni.

O zainteresowaniu podróżą rowerem po *Camino de Santiago* świadczą również liczne blogi internautów, w których opisują przygotowania do wyprawy oraz relacjonują przebytą trasę. Zazwyczaj są to wyprawy na dystansie 800 – 1000 km.

Jednym z najważniejszych szlaków rowerowych biegnących do Santiago de Compostela jest EuroVelo 3 zwana *Szlakiem Pielgrzymim (EV3 – Pilgrims Route).* Trasa przebiega od Trondheim przez Røros, Oslo, Göteborg, Frederikshaven, Viborg, Odense, Hamburg, Münster, Aachen, Namur, Paryż, Orlean, Tours, Bordeaux, Burgos, Leon do Santiago de Compostela. Szlak pokonuje dystans 5122 km na terenie siedmiu państw: Norwegii, Szwecji, Danii, Niemiec, Belgii, Francji i Hiszpanii[14] (por. ryc. 4).

[14] www.ecf.com [pozyskano 1.06.2012 r.]

Szlak Pielgrzymi jest częścią europejskich szlaków rowerowych EuroVelo, które mają na celu rozwijać turystykę rowerową w Europie. EuroVelo budowane są w oparciu o istniejącą już sieć lokalnych ścieżek i dróg, łącząc je w jedną całość.

Koncepcja w/w projektu o charakterze „paneuropejskim" powstała w 1995 r., a rok później została ogłoszona na spotkaniu Europejskiej Federacji Cyklistów w Kopenhadze. Sieć długodystansowych szlaków rowerowych EuroVelo posiadając międzynarodowy charakter umożliwia lokalnym organizacjom odpowiedzialnym za poszczególne krajowe odcinki zdobywanie środków na realizację projektu i utrzymanie tras. Szlaki, które posiadają pozytywną opinię koordynatora EuroVelo mają prawo do używania oficjalnej nazwy i logo. Bardzo ważny symbol jakości szlaku, jak i istotna forma promocji. EuroVelo opiera się na pozyskiwaniu środków przez lokalnych koordynatorów; w założeniu nie jest finansowana przez Unię Europejską. Trasy EuroVelo we wszystkich krajach planowane są według wspólnych kryteriów. W ramach EuroVelo Europejska Federacja Cyklistów opracowała projekt 12 tras rowerowych o łącznej długości 60 tys. km, które do 2020 r. mają połączyć oddalone od siebie miasta całego kontynentu. Dotychczas udało się zrealizować ok 35% założeń – ponad 20 tys. km dróg szlaków. Patronat nad projektem objęła Komisja Europejska[15].

Przez Polskę przebiega 5 tras EuroVelo:

EV2 Szlak Stolic: Galway – Dublin – Holyhead – Bristol – Londyn – Harwich – Rotterdam – Haga – Münster – Berlin – Poznań – Warszawa – Mińsk – Moskwa

EV4 Roscoff-Kijów: Roscoff – francuskie wybrzeże Atlantyku – Hawr – Calais – Middelburg – Aachen – Bonn – Frankfurt – Praga – Brno – Kraków – Lwów – Kijów

EV9 Morze Bałtyckie po Morze Adriatyckie (Szlak Bursztynowy): Gdańsk – Poznań – Wrocław – Ołomuniec – Brno – Wiedeń – Maribor – Lublana – Triest – Pula

EV10 Szlak Wokół Bałtyku (Okrężny Hanzeatycki): Sankt Petersburg – Helsinki – Vaasa – Oulu – Haparanda – Sundsvall – Sztokholm – Ystad – Malmö; – Kopenhaga – Odense – Rostock – Świnoujście – Gdańsk – Kaliningrad – Kłajpeda – Ryga – Tallinn – Sankt Petersburg

EV11 Szlak Wschodnioeuropejski: Przylądek Północny – Fińskie Jeziora – Helsinki – Tallinn – Tartu – Wilno – Warszawa – Kraków – Koszyce – Belgrad – Skopje – Saloniki – Ateny[16].

[15] www.eurovelo.org [pozyskano 1.06.2012 r.]

[16] www.pl.wikipedia.org/wiki/EuroVelo [pozyskano 28.05.2012 r.]

Obecnie częściowo wytyczone i oznakowane są trasy: EV9 (od Poznania do granicy z Republiką Czeską) i EV10 – oznaczony jako Zielony Szlak Rowerowy R10 biegnący po Szlaku Hanzeatyckim o statusie Europejskiego Szlaku Kulturowego (od Świnoujścia do Gronowa)[17].

Warto zwrócić uwagę, iż projektowana trasa EuroVelo 4 na odcinku Kijów – Kraków ma przebieg równoległy do Europejskiego Szlaku Kulturowego Via Regia, który jest również jednym z odcinków Drogi św. Jakuba „Via Regia" biegnącym od średniowiecza „Traktem Królewskim" z Kijowa do Santiago de Compostela.

Droga św. Jakuba rozpoczyna się u progu każdego pielgrzymiego domu i jak już wspomniano dla setek osób *Camino* trwa nawet kilka miesięcy w pokonywaniu nawet kilku tysięcy kilometrów. Wielu caminowiczów, którzy wielokrotnie pokonywali ostatnie odcinki hiszpańskiej drogi, wybiera się na odcinki położonej w innych częściach Europy – zazwyczaj bardzo odległych od hiszpańskiej Galicji. Dużym zainteresowaniem cieszą się wśród cudzoziemców również Jakubowe szlaki na terenie Polski.

W Polsce, podobnie jak i w Europie – Drogi św. Jakuba są wytyczone w sposób dostosowany dla potrzeb turystyki rowerowej, jednak nie są to osobne wytyczone trasy rowerowe, a jedynie wspólne szlaki pieszo-rowerowe. Do najbardziej znanych i najczęściej wybieranych przez rowerzystów polskich odcinków *Camino de Santiago* należy przede wszystkim: *Droga Polska* prowadząca z Ogrodnik przez Olsztyn, Toruń do Trzemeszna (około 530 km), której przedłużeniem są kolejne szlaki jakubowe: *Droga św. Jakuba* „Szlak Piastowski" (Mogilno – Trzemeszno – Niechanowo – Gniezno; 40 km), *Lubuska Droga św. Jakuba* (Murowana Goślina – Słubice), *Wielkopolska Droga św. Jakuba*[18] (Gniezno – Poznań – Lubiń – Głogów; 234 km) i *Dolnośląska Droga św. Jakuba*[19] (Głogów – Jakubów – Zgorzelec; 164 km). Szczególnie atrakcyjną dla miłośników rowerów jest także Droga św. Jakuba „Via Regia" – jest to bowiem najdłuższy – liczący 913 km – odcinek *Camino de Santiago* w Polsce prowadzący z Korczowej (przy granicy polsko-ukraińskiej) przez Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Rzeszów, Pilzno, Tuchów, Tarnów, Brzesko, Kraków, Olkusz, Będzin, Piekary Śląskie, Górę Św. Anny, Opole, Skorogoszcz, Brzeg, Wrocław, Legnicę do Zgorzelca[20].

[17] www.eurovelo10.pl/eurovelo [pozyskano 1.06.2012 r.]

[18] Ceglińska A., Karaś H., Mendyk E., Smyk J. (2006), *Droga św. Jakuba „Via Regia". Dolny Śląsk. Przewodnik Pielgrzyma*, Janice, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

[19] Ceglińska A., Karaś H., Mendyk E., Smyk J. (2006), *Droga św. Jakuba Gniezno – Zgorzelec – Praga. Część polska: Droga Wielkopolska i Droga Dolnośląska. Przewodnik Pielgrzyma*, Janice, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

[20] Por. Mróz Ł. (2012), *Geneza i rozwój Dróg Św. Jakuba w Polsce – na przykładzie Drogi Św. Jakuba Via Regia* [w:] „Peregrinus Cracoviensis", zeszyt 23/2012 (w druku).

Dużym powodzeniem dla caminowiczów i turystów rowerowych cieszy się także *Małopolska Droga św. Jakuba*[21] prowadząca z Sandomierza do Krakowa, a następnie do Palczowic (261 km), a także *Lęborska Droga św. Jakuba* **(**Sianowo – Lębork – Łeba – Smołdzino; 90 km), która stanowi fragment projektowanej *Pomorskiej Drogi św. Jakuba***.**

W różnych częściach kraju powstają inicjatywy mające na celu rozwój turystyki rowerowej na Drogach św. Jakuba. Na szczególną uwagę zasługuje projekt „wyznaczenie drogi rowerowej św. Jakuba na Dolnym Śląsku" w ramach Działania 5.3.3 Unii Europejskiej „Via Regia Plus – zrównoważony transport i współpraca regionalna wzdłuż III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego". Projekt realizowany był od października 2008 r. do grudnia 2011 r.[22] W jego założeniu było przeprowadzenie inwentaryzacji przebiegu szlaku z oceną stanu oznakowania, inwentaryzacją rodzaju nawierzchni, opisu atrakcji turystycznych na szlaku oraz oceną stopnia trudności (nachylenie, rodzaj nawierzchni) Drogi św. Jakuba. Dla potrzeb projektu, z myślą o turystyce rowerowej opracowano mapę cyfrowej przebiegu szlaku z kilometrażem, profilem wysokościowym, opisem trasy oraz śladem GPS. Mapa jest ogólnodostępna za pomocą serwisu internetowego: www.wbu.wroc.pl/5.3.3./

Również coraz więcej biur podróży specjalizuje się w przygotowaniu oferty rowerowej po Drodze św. Jakuba (np. Biuro Turystyczne TRAMP z Gdyni, Biuro Turystyczne BIKEPROTOUR.PL z Sulęcina)[23].

4. Zakończenie

Polskie Towarzystwo Turystyczno Krajoznawcze od ponad 60 lat jest głównym w Polsce stowarzyszeniem, które rozwija i propaguje krajoznawstwo i turystykę kwalifikowaną w różnych jej formach. W bieżącym, 2012 roku Zarząd Główny PTTK w sposób szczególny docenił jedną z najbardziej popularnych form turystyki aktywnej, jaką jest bezwątpienia turystyka rowerowa, poprzez ogłoszenie „Roku Turystyki Rowerowej".

Członkowie Zarządu Głównego PTTK w przyjętej uchwale podkreślili: „znaczącą rolę turystyki rowerowej, jako aktywnej formy spędzania czasu wolnego" oraz przypadający w roku 2012 jubileusz 60-lecia działalności Komisji Turystyki Kolarskiej ZG PTTK[24].

Na szczególne uznanie wśród licznych działań podejmowanych przez PTTK zasługuje wytyczenie blisko 12 tys. szlaków rowerowych w Polsce. W sieć tą wpisuje się 3000 km

[21] Por. Mróz F. (2009), *Otwarcie Małopolskiej Drogi św. Jakuba*, „Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego", nr 110-111, Kraków, s. 60-61.

[22] www.viaregiaplus.eu [pozyskano 1.06.2012 r.]

[23] www.tramp.gda.pl/component/option,com_wycieczki/Itemid,44/katid,33/oferta,/task,sw/wycid,328/ [pozyskano 1.06.2012 r.]

[24] www.pttk.pl/ks3/dok/k17_u209_20110226.pdf [pozyskano 1 czerwca 2011 r.].

odcinków Drogi św. Jakuba – jednego z najważniejszych szlaków pielgrzymkowych w chrześcijaństwie i pierwszego Europejskiego Szlaku Kulturowego ustanowionego przez Radę Europy w 1987 r. Szlak Jakubowy posiadając charakter religijno-poznawczy przeznaczony jest dla pielgrzymów (pątników) i turystów podróżujących zarówno pieszo, jak i rowerem, czy konno. Stale rosnąca grupa caminowiczów, którzy na rowerach zmierzają do grobu św. Jakuba Starszego Apostoła w Santiago de Compostela świadczy o znaczeniu Camino de Santiago w rozwoju turystyki aktywnej – w szczególności w uprawianiu turystyki rowerowej. W wielu regionach Polski podejmowane są lokalne inicjatywy oraz realizowane projekty, których głównym celem jest tworzenie infrastruktury rowerowej.

Warto dodać, że od kilku lat z Polski każdego roku co najmniej kilkanaście osób wybiera się rowerami Drogą św. Jakuba w Santiago de Compostela. W bieżącym roku, tylko w miesiącu lipcu w księdze pielgrzymkowej parafii w Lubaniu odnotowano wpisy 4 rowerzystów, którzy podróżują rowerami z Polski do Santiago de Compostela. W dniu 4 lipca 2012 r., dwóch wędrowników z 1 Podkarpackiej Drużyny Wędrowników „GEORGIOS": Marcin Gwizdak i Mateusz Korbecki wyruszyło z Przemyśla do grobu św. Jakuba – na około 40-dniową wyprawę na odcinku ponad 4000 km. Patronat nad wyprawą objął JE. ks. abp. Józef Michalik oraz Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, Podkarpacka Chorągiew Harcerzy.

Wszystkim osobom wybierającym się zarówno rowerami, jak i pieszo na Drogę św. Jakuba życzmy, aby trud podjętej wyprawy – pielgrzymki prowadził do odkrywania i poznawania samego siebie i był wspaniałym czasem spotkania z Bogiem i drugim człowiekiem.

Buen Camino! – Dobrej Drogi!

Bibliografia

1. Adamczyk S. (2011), *Zasługi papieża Kaliksta II (1119-1124) w szerzeniu kultu św. Jakuba Apostoła*, [w:] Jackowski A., Mróz F. i Hodorowicz I. (red.), *Wpływ Świętego Roku Jakubowego na rozwój kultu i Drogi św. Jakuba*, Wydawnictwo „Czuwajmy", Kraków, s. 43-67.

2. Ceglińska A., Karaś H., Mendyk E., Smyk J. (2006), *Droga św. Jakuba Gniezno – Zgorzelec – Praga. Część polska: Droga Wielkopolska i Droga Dolnośląska. Przewodnik Pielgrzyma*, Janice, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

3. Ceglińska A., Karaś H., Mendyk E., Smyk J. (2006), *Droga św. Jakuba „Via Regia". Dolny Śląsk. Przewodnik Pielgrzyma*, Janice, Fundacja Wioski Franciszkańskiej.

4. Jackowski A., Sołjan I., *Pielgrzymki do Santiago de Compostela w czasie i przestrzeni*, [w:] Jackowski A., Mróz F., Hodorowicz I. (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, IGiGP UJ, PPWSZ w Nowym Targu, Bractwo św. Jakuba Starszego Apostoła Oddział Małopolski w Więcławicach Starych, Kraków 2008, s. 15-26.
5. Mróz F. (2009), *Otwarcie Małopolskiej Drogi św. Jakuba*, „Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego", nr 110-111, Kraków, s. 60-61.
6. Mróz Ł. (2012), *Geneza i rozwój Dróg Św. Jakuba w Polsce – na przykładzie Drogi Św. Jakuba Via Regia* [w:] „Peregrinus Cracoviensis", zeszyt 23/2012 (w druku).
7. Mróz F. i Mróz Ł. (2011), *Sukcesy i wyzwania związane z rozwojem kultu i Drogi św. Jakuba w Polsce*, [w:] Jackowski A., Mróz F. i Hodorowicz I. (red.), *Wpływ Świętego Roku Jakubowego na rozwój kultu i Drogi św. Jakuba*, Wydawnictwo „Czuwajmy", Kraków, s. 117-131.
8. Roszak P. (2012), *Homo peregrinus. Kim jest prawdziwy pielgrzym?*, [w:] Roszak P. (red.), *Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współczesność Szlaku św. Jakuba*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 21-41.
9. Temperán E. (2012), *Santiago de Compostela – miasto na końcu świata. Zarys historii katedry compostelańskiej*, [w:] Roszak P. (red.), *Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współczesność Szlaku św. Jakuba*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 57-85.

Strony internetowe

www.peregrinossantiago.es/esp/oficina-del-peregrino/estadisticas/ [pozyskano 15.05.2012 r.].
www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2010.pdf [pozyskano 2.05.2012 r.].
www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2011.pdf [pozyskano 6.05.2012 r.].
www.ecf.com [pozyskano 1.06.2012 r.]
www.eurovelo.org [pozyskano 1.06.2012 r.]
www.pl.wikipedia.org/wiki/EuroVelo [pozyskano 28.05.2012 r.]
www.viaregiaplus.eu [pozyskano 1.06.2012 r.]
www.tramp.gda.pl/component/option,com_wycieczki/Itemid,44/katid,33/oferta,/task,sw/wycid,328/ [pozyskano 1.06.2012 r.]
www.pttk.pl/ks3/dok/k17_u209_20110226.pdf [pozyskano 1 czerwca 2011 r.].